

UDK: 2-277.2
Pregledni rad
Pripremljeno: lipanj 2022.

TUMAČENJE STAROZAVJETNIH PROROČANSTAVA

Richard M. Davidson

Richard M. Davidson, profesor starozavjetne egzezeze pri sveučilištu Andrews u Barrien Springsu u Michigenu, i bivši predsjednik Udruženja adventističkih teologa od 1996-1998. Objavio je brojne znanstvene članke i knjige od kojih je najpoznatija "Flame of Yahweh: A Theology of Sexuality in the Old Testament".

SAŽETAK

Ovo se članak usredotočuje na tumačenje proročanstava u Starom zavjetu, osim Danielovih apokaliptičnih proročanstava o čemu će biti riječi u jednom od slijedećih članaka. Poruke starozavjetnih proroka uključivale su i „naviještanje“ (forth-telling) (ne-proročke poruke non-predictive messages) kao i „proricanje“ „foretelling“ (božanska pretkazanja divine predictions). Ovdje je pozornost usmjerena na „proricanje“, brojna proročanstva za koja se procjenjuje da čine gotovo trideset posto Starog zavjeta. Ona se nalaze u knjigama velikih i malih proroka, ali i u Petoknjžju, povijesnim knjigama i himnama, te mudrosnim knjigama.

Ključne riječi: mesijanska proročanstva, apokaliptična proročanstva, klasična proročanstva, Stari zavjet, eshatologija

1. Opća opažanja

Pri proučavanju pretkazujućih proročanstava Starog zavjeta od temeljne su važnosti nekoliko općih i preliminarnih zapažanja koja proizlaze iz biblijskog svjedočanstva o samoj sebi. (biblical self-testimony)

Prvo, Biblija izričito tvrdi da je Bog u stanju predvidjeti blisku i dalju budućnost (Ponovljeni zakon 18,22; Izaija 46,10), a tumač ne smije biti pod utjecajem suvremenih kritičkih pretpostavki koje odbacuju koncept predviđanja budućnosti i božanskog predznanja.

Drugo, pretkazujuće proročanstvo nije dano samo kako bi se zadovoljila radoznalost o budućim događajima, već u moralne svrhe, kao što je uspostavljanje vjere u Boga (Izaija 45,21; 46,9-11; usp. Ivan 14,29) i motivacija za sveto življenje (Postanak 17,7-8; Izlazak 19,4-6).

Treće, isti osnovni koraci za pažljivu analizu koji se slijede u tumačenju bilo kojeg biblijskog odlomka moraju se slijediti i kada se tumači pretkazujuće proročanstvo, uključujući pridavanje pozornosti povijesnom okruženju, književnoj strukturi i drugim književnim značajkama, gramatičkim i sintaktičkim elementima, značenju riječi unutar neposrednog konteksta, te teološkim porukama.

Četvrto, moramo prepoznati da unutar Starog zavjeta postoje dva različita žanra ili vrste pretkazujućeg proročanstva: apokaliptično (npr. Danielove vizije) i ne-apokaliptično (često se naziva "klasično" ili "opće" proročanstvo). I klasično i apokaliptično proročanstvo uključuju specifična hermeneutička pravila tumačenja koja proizlaze iz ispitivanja biblijskih dokaza. Neke od glavnih razlika između klasičnog i apokaliptičnog proročanstva mogu se sažeti u sljedećoj tablici:

Dva žanra pretkazujućeg proročanstva u Starom zavjetu	
Opće (klasično) proročanstvo	Apokaliptično proročanstvo
1. Primarni fokus: lokalno/nacionalno, suvremeno	1. Primarni fokus: univerzalni pregled povijesti s naglaskom na posljednje vrijeme
2. Eshatologija: unutar povijesti (nacionalna, geopolitička, etnička)	2. Eshatologija: dolazi izvan povijesti (konačna, univerzalna)
3. Neki kontrasti	3. Upečatljivi kontrasti (dualizam): • vremenski (ovo doba/doba koja dolazi) • prostorni (zemaljski/nebeski) • etički (pravedni/zli)

4. Ograničena simbolika s istinitim slikama iz stvarnog života	4. Obilna, složena simbolika
5. Osnova: „riječ Gospodnja“ (plus neke vizije)	5. Osnova: vizije/snovi, anđeo tumač
6. Uvjetovanost (za prorokovu vlastiti naraštaj ocrtna su dva moguća scenarija: blagoslov ili prokletstvo, ovisno o zavjetnom odgovoru naroda), iako je konačno ispunjenje zavjetnih obećanja Božjem narodu sigurno.	6. Determinizam (stvarni tijek ljudskih događaja, kako ga oblikuje božanska ruka u povijesti i priznaje božansko predznanje o ljudskim izborima, izložen je i zapečaćen kako bi se otkrio naraštaju posljednjeg vremena), s konačnim pozitivnim ishodom za Božji narod
7. Proročko „stapanje“ prorok se često prebacuje s lokalne, suvremene krize na eshatološki Dan Gospodnji (npr. Joel 2.-3.), ili s jednog vrhunca pretkazujućeg ispunjenja na drugi, bez osvrta na dolinu između njih.	7. Vizije daju potpuni pregled povijesti od vremena proroka do kraja vremena, bez jaza između lokalnog okruženja i konačnog kraja, ili između različitih faza proročkog ispunjenja.

Peto opće zapažanje: u Starom zavjetu postoji nekoliko različitih pretkazujućih oblika. Najčešći oblik je izgovoreno proročanstvo (započeto s „Riječ Gospodnja dođe k meni...“ ili sličnim frazama), koje može biti zabilježeno u prozi ili poeziji. Ono može koristiti vrlo figurativan jezik, kao i izravne, doslovne izjave. Predviđanja se također mogu simbolično odigrati, kao u životima Jeremije (Jeremija 13,1; 19,1; 27,2) i Ezekiel (Ezekiel 2,8-3,3; 4,1-17; 5,1-17), iako su ove znakovne radnje obično popraćene verbalnim božanskim tumačenjem njihova značenja. Tipologija je također vrsta pretkazujućeg proročanstva, budući da božanski određen starozavjetni tip (osoba, događaj ili institucija) ukazuje na svoje antitipsko eshatološko ispunjenje u Isusu Kristu i evanđeoskim stvarnostima koje su kroz Njega ostvarene. Sam tip je obično „nijem“ kada je u pitanju njegova pretkazujuća narav. Ipak, kao i kod znakovnih radnji, redovito postoji neki verbalni pokazatelj koji prati tip (ili se barem pojavljuje negdje u Starom zavjetu, prije svog ispunjenja u Novom zavjetu) koji najavljuje njegov pretkazujući karakter.¹

Šesto zapažanje: uvijek treba biti oprezan kada se radi o određenim *neispunjenim* starozavjetnim proročanstvima, posebno ako se Novi zavjet ne bavi izravno tim odlomcima. Ovdje je prikladan Isusov savjet u vezi s proročanstvima: ona su dana, *prije nego se dogodi, da vjerujete kad se dogodi* (Ivan 14,29). Možda nećemo razumjeti svaki detalj starozavjetnog predviđanja prije nego što se ono ostvari, iako nam je osnovni nacrt događaja i problema jasan.

Konačno, postoje tri glavne kategorije pretkazujućih proročanstava u Starom zavjetu (izvan Danielove knjige): (1) mesijanska proročanstva; (2) proročanstva protiv stranih naroda; (3) i obećanja/proročanstva o kraljevstvu, usredotočena na savez, dana Izraelu kao ge-

¹ Za raspravu o biblijskoj tipologiji vidi 13. poglavlje i Richard M. Davidson, *Typology in Scripture: A Study of Hermeneutical Typos Structures* (Andrews University Dissertation Series, 2; Berrien Springs, MI: Andrews University Press, 1981.).

opolitičkom entitetu, uključujući proročanstva o posljednjem vremenu koja sadrže konačni svjetski obračun između Izraela i njegovih neprijatelja. Na stranicama koje slijede redom ćemo raspravljati o svakoj od ovih kategorija.

2. Mesijanska proročanstva

Niz specifičnih proročanstava o Mesiji pojavljuje se u raznim dijelovima Staroga zavjeta. Ovdje možemo navesti samo nekoliko primjera. Pretkazanja da će Mesija zasigurno doći i izvršiti svoje spasonosno djelo koje ne ovisi o ljudskom izboru, bezuvjetna su u klasičnim proročanstvima, iako opisi *rezultata* Njegovog rada među Njegovim zavjetnim narodom i ostatkom svijeta ovise o ljudskom izboru. O njima se govori u sljedećim odjeljcima ovog poglavlja.

Prvo mesijansko obećanje — Postanak 3,15

Ovaj odlomak sadrži prvo mesijansko obećanje Svetog pisma. Cijelo treće poglavlje Postanka ima hijastičku strukturu, i točno u središtu, na vrhuncu hijazma, u 14. i 15. retku, nalazi se prvo evanđeosko obećanje.

Posljednji dio Postanka 3,15 dolazi do srži ovog obećanja i pokazuje da je ono usredotočeno na Osobu. Bog govori zmiji: „*on* će ti glavu satirati, a ti ćeš mu vrebati petu.“² U ovom se retku borba protiv zmije sužava s mnoštva potomaka (skupno „sjeme“) u drugom redu retka, na zamjenicu muškog roda jednine „*on*“ u posljednjem dijelu retka. U cijelom Svetom pismu, kad god su zamjenice povezane s hebrejskim izrazom *zerac*, „sjeme, potomstvo“, u jednini, tada se uvijek ima u vidu jedan pojedinac, a ne skup potomaka.³ Dakle, ovdje Bog obećava pobjedu usredotočenu na pojedinačnu Osobu: „*On*“, krajnji predstavnik Sjemena žene, kasnije će biti otkriven kao Mesija – satirat/zgnječit će ti glavu [Sotono]“, „a ti ćeš mu nagnječiti/vrebati petu.“

Prema dirljivoj slici koja se nalazi osnovi Postanka 3,15, Obećano Sjeme će ogoliti svoju petu i dobrovoljno stati na otrovnu zmiju. Ovo je snažna proročka slika Krista koji se dobrovoljno odrekao svog života kako bi ubio „staru „Zmiju“, koja se zove „đavao“ – „Sotona“ (Otkrivenje 12,9). Već se ovdje podrazumijeva Kristova zamjenska žrtva u ime palog ljudskog roda. Postanak 3,15 također pretkazuje završetak kozmičkog sukoba, kraj zla i zmije na kraju zemaljske povijesti. Péta Predstavnik, Mesijansko Sjeme, bit će ranjena/nagnječena, no to je samo rana na peti. Biblijska objava kasnije jasno pokazuje da se Krist, iako umire, trećeg dana vraća u život, a zmiji, Sotoni, je glava ranjena smrtnom ranom bez nade u oporavak. Veliki sukob neće trajati vječno. Pavao se u Rimljanima 16,20 poziva na ovaj tekst: „I Bog, izvor mira, brzo će satrti sotonu pod vašim nogama.“ Mesija je na Golgoti smrtno ranio Sotoninu glavu, koja će na kraju vremena doživjeti konačni slom.

2 Autorov prijevod.

3 Vidi Jack Collins, “A Syntactical Note (Genesis 3:15): Is the Woman’s Seed Singular or Plural?” *Tyndale Bulletin* 48 (1997.): str. 139-148; i Afolarin O. Ojewole, “The Seed in Genesis 3:15: An Exegetical and Inter-textual Study” (Doktorska disertacija, Andrews University, 2002.), str. 190-207.

Važno je primijetiti da u ovom odlomku, kao i u većini drugih starozavjetnih mesijanskih proročanstava, nema jasnog razgraničenja između događaja prvog i drugog, pa čak ni trećeg (post-tisućljetnog) Mesijinog dolaska, između Njegove patnje, Njegove slave i konačnog iskorjenjivanja zla. Događaji „posljednjih dana“ spojeni su u ono što se naziva „proročko stapanje“, na isti način na koji se nekoliko moćnih planina s velikim dolinama između njih, kada se gledaju iz daljine, često čine kao jedna planina. Na novozavjetnom ispunjenju ostaje da jasno pokaže razliku između Mesijinog kraljevstva milosti i Njegovog kraljevstva slave.

Mesija kao kralj — Drugi Psalm

U drugom Psalmu, koji je napisao David (Djela 4,25), nalazimo upečatljiv dokaz da se pomazan davidovski kralj Starog zavjeta treba smatrati pretkazujućim proročkim tipom koji upućuje na budućeg Mesiju. Drugi Psalm prelazi s lokalne razine zemaljskog „pomazanika“ (hebr. *mašiah*, 2. redak), postavljenog u Jeruzalemu kao davidovskog kralja i Jahvinog „sina“ (6.-7. redak), na kozmičku razinu božanskog Sina, Mesije. Posljednji redak (12. redak) ukazuje na ovaj prelazak: „Ljubite Sina da se [Sin] ne razgnjevi, te ne propadnete na putu kad uskoro plane srdžba njegova [Sinova]. Blaženi svi koji se njemu [Sinu] utječu“ (Varaždinska Biblija, uz dodatke u uglatim zagrada). Aramejska riječ *bar*, koja znači „sin“, na drugim se mjestima u Svetom pismu upotrebljava za kraljevske sinove, ali u ovom odlomku, kao i kada se odnosi na „Mesiju“ u Danielu 9,26, nema određenog člana te, stoga, imenicu treba shvatiti u apsolutnom smislu božanske titule „Sin“: „Ljubite [vrhovnog] Sina!“ Kako bi se potvrdilo ovo tumačenje „Sina“, izraz „pouzđajte se u Njega“, koji je upotrijebljen dvadesetak puta drugdje u psalmima, uvijek je rezerviran za božanstvo, pa, stoga, upotreba ovog izraza za „Sina“ u 12. retku ukazuje na to da ovaj Sin nije nitko drugi nego Sin Božji. U svjetlu posljednjeg retka psalma, cijeli psalam treba shvatiti ne samo kao opis inauguracije, vladavine i pobjede starozavjetnog davidovskog kralja, već i kao tipološko upućivanje na Mesijino kraljevsko poslanje.

Unutarnji tipološki pokazatelji u drugom Psalmu daju ton ostatku Davidovih psalama: U drugim Davidovim psalmima, kao što su 16., 22. i 69., jezik ide dalje od onoga što je primjenjivo na starozavjetnog Davida te ukazuje na novog Davida, Mesiju. Novozavjetni pisci prepoznaju ispunjenje drugog Psalma u Isusovoj smrti (Djela 4,25-26), njegovom uskrsnuću (Djela 13,33), Njegovoj inauguraciji kao Velikog svećenika nakon uzašašća (Hebrejima 5,5) i uništenju zlih prilikom Njegovog drugog dolaska (Otkrivenje 2,26-28; 19,15; usp. 12,5).

Mesija kao sluga patnik — Izaija 53. poglavlje

U Izaiji, u poglavljima 42-53, se često izmjenjuju reference na zajedničkog slugu (nacionalni Izrael) i na pojedinačnog Slugu (Mesija), pri čemu se za oba koriste isti izrazi, što ukazuje na to da će mesijanski sluga predstavljati i ponoviti iskustvo starozavjetnog Izraela. U isto vrijeme, iz konteksta je vrlo jasno da pojedinačni Sluga predstavljen u ovim poglavljima nije sinonim za cjelokupni Izrael, jer se kaže da Mesijanski Sluga donosi spasenje narodu Izraela,

kao i poganima (Izaija 49,5-6). Poglavlja 42-53 u Izaiji sadrži četiri „Pjesme o Sluzi Jahvinu“ koje predviđaju dolazak Mesije i ocrtavaju različite faze njegova djela: (1) Izaija 42,1 (Njegov poziv), (2) Izaija 49,2-13 (Njegov nalog), (3) Izaija 50,4-11 (Njegova predanost) i (4) Izaija 52,13-53,12 (Njegova služba). Dok se na Mesijinu patnju aludira u prve tri pjesme, ova tema čini samu srž posljednje Pjesme. Izaija 53. poglavlje, možda najpotresniji portret Mesije u Starom zavjetu, jasno pokazuje da Slugina patnja i smrt nisu posljedica njegovih vlastitih grijeha, već da On na sebe preuzima krivnju, zavjetna prokletstva i kaznu „za sve nas“, kao Nosilac grijeha, pružajući nam tako zamjensko pomirenje (vidi retke 4-6, 8, 10-12). Ova četvrta Pjesma o Sluzi također prikazuje Mesijino uskrsnuće, posredničku službu velikog svećenika i kraljevsko uzvišenje (52,13; 53,11-12). Izaija 53. poglavlje (zajedno s ostalim Pjesmama o Sluzi iz Izaije 42-53) u Novom zavjetu se često navodi kao da je ispunjeno u Kristu (npr. Matej 8,17; Ivan 12,38; 1. Petrova 2,20-25). Pored doslovnih navoda, Izaija 53. poglavlje sačinjava konceptualnu pozadinu velikog dijela novozavjetnog učenja o Kristovom djelu pomirenja.

Mesijanska usmjerenost cijelog Starog zavjeta

Mogli bismo ispitati brojna druga specifična mesijanska proročanstva u Starom zavjetu, no pored ovih pojedinačnih odlomaka postoje biblijski pokazatelji da je cijeli Stari zavjet u svojoj ukupnosti mesijanski. Isus to nagovještava u nedjelju svog uskrsnuća u razgovoru s učenicima na putu za Emaus: „I počeo od Mojsija te, slijedeći sve proroke, protumači im što se na njega odnosilo u svim Pismima.“ (Luka 24,27). Ova izjava nije samo hiperbola.

Pomno ispitivanje književne strukture Petoknjižja i Starog zavjeta kao cjeline otkriva da je cijeli Stari zavjet doista usredotočen na pojavu i djelo Mesije u posljednjim danima.⁴ Na primjer, svaki od velikih narativnih blokova Petoknjižja završava dugim pjesničkim odlomkom koji ponavlja ono što se dogodilo, i tu povijest jasno povezuje s pretkazivanjem dolaska Mesije u „posljednjim danima“ (Postanak 49. poglavlje [naročito redci 1, 10-12, 22-26]; Izlazak 15. poglavlje [naročito 16. i 17. redak]; Brojevi 23. i 24. poglavlje [naročito 23,22 i 24,8-17]; i Ponovljeni zakon 32. i 33. poglavlje [naročito 33,8-10.13-17]). Zatim ponovno, u preciznom hijastičkom središtu i vrhuncu Levitskih zakona, te cijelog Petoknjižja, nalazi se 16. poglavlje Levitskog zakonika, koje ukazuje na antitipsko djelo Krista kao Velikog svećenika na eshatološkom Danu pomirenja.

Kako bi pokazao mesijansko usmjerenje cijelog Starog zavjeta, prorok (vjerojatno Ezra) koji je pod nadahnućem rasporedio hebrejski poredak kanona u tri glavna dijela – Toru (Petoknjižje), Proroke i Spise – također je u uvod i u zaključak svakog od ovih dijelova postavio proročki odlomak koji ukazuje na dolazak Mesije u posljednjim danima. Dakle, na početku i na kraju Tore su Postanak 3,15 i Ponovljeni zakon 33. poglavlje (gore navedeno). Na početku

4 Za potpuniju raspravu i potvrđivanje vidi: Richard M. Davidson, “The Eschatological Literary Structure of the Old Testament,” u *Creation, Life, and Hope: Essays in Honor of Jacques B. Doukhan*, ur. Jiri Moskala (Berrien Springs, MI: Old Testament Department, Seventh-day Adventist Theological Seminary, Andrews University, 2000.), str. 349-366; cf. John H. Sailhamer, “The Messiah and the Hebrew Bible,” *JETS* 44 (2001.): str. 5-23.

Proroka je Jošua (koji je predstavljen kao vrsta Mesije), na kraju Proroka je Malahija 3. poglavlje (engleske verzije Biblije imaju podjelu na dva poglavlja, treće i četvrto, koja pretkazuju dolazak mesijanskog „Glasnika Saveza“ u vrijeme „velikog i strašnog dana Gospodnjeg“. Na početku Spisa su 1. i 2. Psalam (dvodijelni uvod u Psaltir, koji, kao što je gore navedeno, pretkazuje dolazak mesijanskog kralja), a na kraju Spisa je 2. Ljetopisa 36. poglavlje (koje pretkazuje dolazak Kira, koji je predstavljen kao mesijanski tip). Ovaj obrazac eshatoloških mesijanskih odlomaka, postavljenih na „rubove“ ili „poveznice“ hebrejskog kanona, jasno otkriva sveobuhvatni mesijanski oblik cijelog Starog zavjeta. Isus je dobro sažeo poruku starozavjetnih Spisa: „Vi istražujete [starozavjetna] Pisma. . . upravo ona svjedoče za me“ (Ivan 5,39)!

3. Proročanstva o stranim narodima

Biblija govori mnogo toga o drugim narodima pored Izraela, uključujući mnoga obećanja/pretkazanja u vezi s njihovim budućim statusom. Kako bismo razumjeli i ispravno protumačili ova proročanstva, moramo shvatiti širu biblijsku sliku o Jahvinu odnosu prema stranim narodima.

Prema Starom Zavjetu, Jahve, „stvoritelj/posjednik neba i zemlje“ (Postanak 14,19,22), suvereni je vladar nad cijelim svijetom. On je Kralj nad svim narodima (Psalam 47,2-8). On ih „stvori“ (Psalam 86,9), On dodjeljuje i kontrolira njihove teritorije i granice (Ponovljeni zakon 32,8; usp. 2,5.9.19), usmjerava njihovu migraciju (Amos 9,7), postavlja ih i ruši (Jeremija 1,10; Daniel 2,21). Svi su narodi svijeta dio jedne obitelji (Postanak 10), a Bog želi njihovu dobrobit i spasenje. Abraham i njegovo potomstvo pozvani su biti blagoslov narodima (Postanak 12,2-3; 22,18; 26,4). Izrael je na Sinaju ustanovljen kao „sveto svećenstvo“ kako bi posredovao Božje blagoslove drugim narodima svijeta (Izlazak 19,5-6), a oni ljudi iz ostalih naroda koji prihvaćaju obožavanje Jahve dobrodošli su u Njegovu zajednicu saveza (npr. Jošua 6,22-25; Izaija 56,3-8). Poseban zadatak Mesijanskog Sluge je biti „svjetlo poganima“ (Izaija 42,6; 49,6), donoseći Jahvino „spasenje nakraj zemlje“ (Izaija 49,6; usp. 42,1; 51,4-5). Strane narode Bog ponekad koristi kao svoje posrednike za sud protiv svojeg posebnog zavjetnog naroda Izraela (Izaija 10,5; Jeremija 51,7.20; usp. Habakuk 1,5-11), ili kao posrednike spasenja koji izbavljaju Njegov narod (Izaija 44,28-45,1-7).

U isto vrijeme, kao Vladar nad cijelim svijetom, Jahve smatra sve narode odgovornima za svoja djela. Bog smatra da je cijela zemlja pod „vječnim savezom“ (Izaija 24,5), međunarodnim zakonom ili kodeksom ljudskih standarda (Amos 1. i 2. poglavlje), u kojem svi narodi imaju etičke dužnosti uljudnosti i čovječnosti. Jahve je u svom univerzalnom suverenitetu Jamac pravde i pristojnosti među narodima u njihovom ophođenju jednih prema drugima. Oni narodi koji krše univerzalne norme ispravnog ponašanja dobivaju božanske sankcije za svoje zločine. Brojna proročanstva koja se tiču stranih naroda govore o njihovim zločinima i božanskim sankcijama protiv njih (Brojevi 24,17-24; Izaija 13.-24. poglavlje; Jeremija 46.-51. poglavlje; Ezekiel 25.-32. poglavlje; Amos 1.i 2. poglavlje). U nekim slučajevima su čak i cijele biblijske knjige usredotočene na grijeh i kaznu stranih naroda (npr. Asirija u knjigama Jone i

Nahuma te Edom u Obadijinoj knjizi). Iako su neizraelski narodi „misionsko polje“ kojemu je Izrael pozvan donijeti poruku spasenja, ti se narodi, zato što imaju neprijateljski stav prema Izraelu i Izraelovom Bogu, smatraju zlim narodima i neprijateljima (Izlazak 15,9; Psalm 9,5 [Hebrejima 6. poglavlje]; 59,5 [6]; 106,41-42).

Neki su tvrdili da su u biblijskim pretkazanijama o stranim narodima zastupljena dva kontradiktorna, pa čak i nepomirljiva stava. S jedne strane se nalaze univerzalizam i uvjetna proročanstva, koja otkrivaju Božju samilost i spremnost da oprost i prihvati strane narode ako se pokaju (kako je prikazano u Joninoj knjizi). S druge strane se nalazi nacionalizam i božanski suverenitet koji izražava žestoku božansku mržnju prema stranim silama bez mogućnosti pokajanja i oprosta (kao u Nahumu). Iako su neke osobe u Izraelu možda ove dvije perspektive smatrale nepomirljivima (vidi osobne borbe proroka Jone oko ovog pitanja), nadahnuti proročki iskazi nisu kontradiktorni kada se promatraju u širem kontekstu.

Božje ophođenje s Amorejcima u Kanaanu poučno je pri suočavanju s međudjelovanjem uvjetovanosti i božanske suverenosti u proročanstvima protiv stranih naroda. Bog je Abrahamu prorekao da će njegovi potomci biti stranci u zemlji koja nije njihova i da će biti pogođeni nevoljama tijekom 400 godina prije nego što će im u posjed dati Kanaan. Razlog ove odgode je taj što se “mjera zlodjela amorejskih još nije navršila” (Postanak 15,16). Amorejci su dobili produženo razdoblje kušnje tijekom kojeg im je sam Abraham svjedočio, a drugi istinski štovatelji Svevišnjeg Boga dali su svoj doprinos istini (npr. Postanak 14,18-24). No, kada su Amorejci napunili svoju čašu bezakonja i postali potpuno predani zlu (Levitski zakonik 18,24-28), njihovo je vrijeme kušnje bilo zatvoreno, Bog im je oduzeo zemlju i dao ju izraelskom narodu (Izlazak 13,5; Ponovljeni zakon 7,1-5.16-26).

Pretkazanja koja se odnose na narode tijekom probne faze njihove nacionalne povijesti treba promatrati u svjetlu općeg načela uvjetovanosti navedenog u Jeremiji 18,7-10:

Objavim li jednom kojem narodu ili kraljevstvu da ću ga iskorijeniti, uništiti i razoriti, i taj se narod, protiv koga sam govorio, obrati od opaćina i zloća, tada ću se ja pokajati za zlo koje mu bijah namijenio. Objavim li kojemu narodu, ili kojem kraljevstvu, da ću ga izgraditi i posaditi, a on stane činiti što je zlo u mojim očima, ne slušajući glasa mojega, pokajat ću se za dobro koje sam im obećao.

Jonino pretkazanje, „Još četrdeset dana, i Niniva će biti razorena” (Jona 3,4), jasan je primjer uvjetnog proročanstva, iako načelo iz Jeremije 18. poglavlja nije izričito navedeno. Doista, to je način na koji su Ninivljani ovo razumijevali. Pokajali su se za svoje zlo, a Bog je odustao od svoje namjere da uništi grad (Jona 3,5-10).

S druge strane, kada su narodi napunili svoju čašu bezakonja te više nisu odgovarali na božanske molbe da se pokaju, prijetnja osudom se zasigurno ostvarila. Što se tiče Ninive, prorok Nahum svoje proročanstvo piše otprilike jedno stoljeće nakon Joninog vremena, u vrijeme kada su se Niniva i asirski narod vratili svojim zlim putevima brutalnosti, oholosti i idolopoklonstva. Njihova čaša bezakonja bila je puna. Nahumu nije preostalo ništa drugo nego osuditi njihove gnusne grijehe i objaviti neopozivu presudu Suverenog Gospodina o njihovoj nacionalnoj propasti.

Nije uvijek moguće utvrditi dolaze li božanska proročanstva protiv stranih naroda u vrijeme kada za određenu naciju još uvijek traje kušanje te je prijetnja osudom uvjetna, ili je ta nacija prešla granice božanske strpljivosti te je njihova sudbina već zapečaćena. U Amosu 1. i 2. poglavlju proročanstva protiv svakog naroda počinju izrazom: „Za tri zločina [naroda x] i za četiri zločina, odluka je neopoziva“ (Amos 1,3.6.9.11.13.; 2,1). Korištenje formule 3 + 4 [= 7] vjerojatno označava potpunost ili puninu prijestupa, a čini se kako izjava da se Gospodin neće predomisлити ukazuje na to da su ti sudovi sigurni, tj. bezuvjetni.

Međutim, ove sigurne božanske presude ne moraju uvijek uključivati potpuno ili trajno ili neposredno uništenje naroda koji je kažnjen. Dok Amos u prvom i drugom poglavlju predviđa uništenje i/ili zarobljeništvo političkih sila koje okružuju Izrael i Judu (Sirija, Filisteja, Tir, Edom, Amon i Moab), Jeremija ukazuje na to da će, barem u slučaju Amona i Moaba, Bog na kraju „vratiti zarobljenike“ ovih naroda (Jeremija 48,47; 49,6). Drugim narodima, kao što su Edom i Egipat, prorok pretkazuje da će dotični narod u budućnosti postati relativno beznačajna sila u svjetskoj politici (Jeremija 49,15; Ezekiel 29,14-16). Potpuno i trajno uništenje predviđa se za Tir (Ezekiel 26,1-14) i za Babilon (Izaija 13,20-22; Jeremija 50,3.13).

Nekoliko odlomaka u Starom zavjetu se odnosi na konačni sud nad svim narodima svijeta, a povezani su s eshatološkim oslobođenjem Izraela (Izaija 24.-27. poglavlje; Ezekiel 38. i 39 poglavlje; Zaharija 9.-14. poglavlje). U nastavku ćemo raspravljati o ovim apokaliptičnim odlomcima vezanim za Božji izvorni plan i svrhu za Izrael.

4. Obćanja o kraljevstvu/Proročanstva o Izraelu

Neki stručnjaci nastoje na tome da obćanja Saveza dana Izraelu zapravo nisu pretkazujuća proročanstva, već samo izrazi dvaju alternativnih načina dostupnih Izraelu (temeljito opisanih u Levitskom zakoniku 26. poglavlju i Ponovljenom zakonu 27. i 28. poglavlju): put odanosti savezu koji vodi do napretka (blagoslovi Saveza) i put nevjernosti savezu koji vodi do katastrofe (prokletstva Saveza). Iako je to možda točno u tehničkom smislu, Bog u isto vrijeme predviđa detaljan ishod u slučaju da Izrael svim srcem sudjeluje u Njegovoj misiji koristeći ih kao posrednike spasenja za cijeli svijet. Budući da su ovdje uključena specifična pretkazanja, i budući da ova božanska misija za Izrael obuhvaća veliki dio starozavjetnih Spisa, prikladno je u našu raspravu o starozavjetnim proročanstvima uključiti ova obćanja Saveza. Iako nacrt koji slijedi iznosi osnovne obrise Božjeg plana za Izrael, ne možemo biti potpuno sigurni u točan slijed božanski planiranih događaja, jer, kao što je navedeno u našem grafikonu, u usporedbi s apokaliptičnim proročanstvom, klasično proročanstvo ne daje detaljan i neprekinuti pregled povijesti. Umjesto toga, njegovo „proročko stapanje“ vrlo često s lokalne neposredne krize (kao što je pošast skakavaca u Joelu 2. poglavlju) skače na eshatološki Dan Gospodnji (Joel 3. poglavlje [hebrejski, 4.]), bez popunjavanja svih povijesnih detalja.

Božanska misija za Izrael

Osnivaču naroda, Abrahamu, Bog je od samog početka jasno otkrio Izraelovu univerzalnu misiju: „Velik ću narod od tebe učiniti, blagoslovit ću te, ime ću ti uzveličat, i sam ćeš biti blagoslov... Sva plemena na zemlji tobom će se blagoslivljati.“ (Postanak 12,2-3). Kada je Izrael formalno uspostavljen kao narod na brdu Sinaj, Bog je ponovio svoj plan kroz obećanje da će svoj narod učiniti „kraljevstvom svećenika“ (Izlazak 19,6) koji će svijetu posredovati zavjetne blagoslove.

Mojsije je na granicama Kanaana primio i Jošui, svom nasljedniku, prenio detaljan božanski nacrt Božje misije za Izrael kao narod. Nakon ulaska u Kanaan, anđeo Gospodnji bi išao ispred njih i slao stršljene da protjeraju stanovnike zemlje (Ponovljeni zakon 7,17-20; usp. Izlazak 23,23.28). Izrael je trebao otjerati ove narode koji su sada potpuno predani zlu (Ponovljeni zakon 9,4; usp. Postanak 15,16), ali pojedinci koji su još uvijek odgovarali na Božja moćna djela trebali su biti pošteđeni i ujedinjeni s Njegovim narodom (Jošua 6,22-25). Sve dok Izrael ostane vjerno poslušan Bogu u Obećanoj zemlji, blagoslovi saveza će ih obasipati (Ponovljeni zakon 28,1-14; usp. Levitski zakonik 26,1-13). Štoviše, oni će biti tako zdravi ljudi (Ponovljeni zakon 7,15; usp. Izlazak 15,26), sretni (Ponovljeni zakon 28,2-8), sveti (28,9), mudri (4,6-7), moralno prosvijetljeni (4,8) i uspješni (28,6-7; usp. Levitski zakonik 26,4-5.10), da će postati glava, a ne rep (Ponovljeni zakon 28,13), nad svim narodima na zemlji bit će uzvišeni „čašću, imenom i slavom“ (Ponovljeni zakon 26,19). Svi ljudi iz drugih naroda su trebali vidjeti da je nad njima zazvano ime Jahvino (28,10).

Tijekom Ujedinjene Monarhije ovaj božanski plan za Izrael došao je u oštrij duhovni fokus. David je već na svom prvom sastanku proslavljanja Boga u svetištu pozvao na objavljivanje Božje slave među svim narodima (1. Ljetopisa 16,24 = Psalam 96,3). Drugi Psalmi su predočavali Božju hvalu i put i spasonosnu moć kao da se naviješta, ili dopire do svih naroda, čak i do svih krajeva zemlje (Psalam 48,10; 57,9; 66,4). Ono što su levitski zborovi recitali odjeknulo je u Salomonovoj molitvi posvećenja Jeruzalemskog hrama (1. Kraljevima 8,41-43) i činilo se da je na rubu ispunjenja u životu ovog Davidovog sina, jer je sav svijet „želio vidjeti Salomona i čuti mudrost koju mu je Bog ulio u srce“ (1. Kraljevima 10,24), a bogatstvo svijeta se ulijevalo u njegovo carstvo koje se širilo (14.-29. redak).

Starozavjetni proroci (ponajviše evanđeoski prorok Izaija) su još više naglasili viđenje Božjeg sveobuhvatnog programa za pokajani i vjerni Izrael nakon babilonskog izgnanstva. To je veličanstven plan! Kako se izraelski narod vraća u Obećanu zemlju, Bog im oprašta, čisti ih od njihovih grijeha i daje im novo srce, stavlja svoj Duh u njih i navodi ih da se drže njegovih zakona (Ezekiel 36,24-28; usp. Jeremija 31,31-34). Razrušeni gradovi su obnovljeni, a Izrael je obnovljen poput Edena (Izaija 44,24-28; Ezekiel 36,33-35), zbog čega drugi narodi znaju da je to za njih učinio Jahve (Ezekiel 36,22.36). Dok Izrael odano služi Bogu i prima prateće blagoslove saveza, svi narodi vide njegovu pravednost i slavu i nazivaju ga blaženim (Izaija 61,9; Malahija 3,12). Jeruzalem biva na hvalu i slavu Jahvi pred svim narodima (Jeremija 33,9).

Kao posljedica toga, narodi prilaze k svjetlu (Izaija 60,3)! Oni se okupljaju, pritječu Njemu, da, oni trče u Jeruzalem (Izaija 66,18-20; usp. 2,2) i traže Gospodina (Zaharija 8,20-23)

i pridružuju Mu se (Izaija 56,7-8; Zaharija 2,11). Narod za narodom penje se u dom Gospodnji – koji se naziva „Dom molitve za sve narode“ (Izaija 56,7) – tražeći pouku o Njegovim putovima i način da Mu služe „rame uz rame“ (Izaija 2,3 = Mihej 4,2). Vrata Jeruzalema su neprestano otvorena za primanje obilja drugih naroda, što je doprinijelo obraćenju još mnogih drugih naroda (Izaija 60,1-11; usp. 45,14; Hagaj 2,7). Na kraju su se „svi narodi“ okupili u Jeruzalemu i nazvali ga „prijestoljem Gospodnjim“ (Jeremija 3,17). Stranci iz drugih naroda koji se „pridružuju Gospodinu“, tj. predaju svoju vjernost Jahvi i čvrsto se drže Njegovog saveza s Izraelom, smatraju se u potpunosti dijelom Izraelske zavjetne zajednice (Izaija 56,1-8; Ezekiel 47,22-23).

Tako Izrael, u suradnji s nebeskim silama, priprema put za dolazak Mesije. Mesija dolazi i kao Predstavnik Izraelaca (Izaija 42.-53. poglavlje) ponavlja povijest Izraela u svom vlastitom životu (Matej 1.-5. poglavlje) donoseći spasenje. Izraelski narod Ga općenito prihvaća kao Mesiju. Dok Ga neki od njegovih navodnih prijatelja još uvijek izdaju (Zaharija 13,6) i predaju da umre za grijeha svijeta (vidi npr. Izaija 53.), većina Izraela Ga prihvaća, uključujući i izraelsko vodstvo. Nakon svog uskrsnuća (odmah ili nakon nekog vremena, On se vraća na nebo. Točan trenutak u vremenu nije jasan), Mesija preuzima Davidovo prijestolje i zauvijek vlada nad ponovno ujedinjenim kraljevstvom Izraela (Ezekiel 37,22-25; Izaija 9,6-7). Svetište i grad Jeruzalem, sada obnovljeni, također ostaju zauvijek (Jeremija 17,24-25; Ezekiel 37,26). Kako narodi prihvaćaju Gospodina i njegovog Mesiju, Izrael proširuje svoje granice (Amos 9,12) sve dok njegova vlast ne obuhvati cijeli svijet (Izaija 27,6; Zaharija 9,10). Tako se Izraelu „Obećana zemlja“ širi izvan granica Kanaana kako bi uključila cijelu zemlju.

Nekoliko starozavjetnih odlomaka opisuje božanski pretkazan eshatološki završetak zemaljske povijesti u konačnom obračunu između Izraela i njegovih neprijatelja (Izaija 24.-27. poglavlje; Ezekiel 38.-39. poglavlje; Zaharija 9.-14. poglavlje). Neki su te odlomke klasificirali kao apokaliptična proročanstva na istoj razini s Danielom, budući da opisuju Božju konačnu, univerzalnu intervenciju izvan povijesti. Međutim, budući da se ova apokaliptična proročanstva prvenstveno bave oslobađanjem Izraela kao nacionalnog, geopolitičkog entiteta, smatram da ih je bolje smatrati vrhuncem proročanstava o kraljevstvu danih Izraelu, no pridavati im potpunu apokaliptičku narav.

Prema univerzalističkom scenariju posljednjeg vremena pretkazanom ovim odlomcima, preostali drugi narodi svijeta koji se suprotstavljaju Izraelu i izraelskom Bogu započinju konačni napad na Jeruzalem. Tijekom opsade Jeruzalema, pokvarene Izraelce ubijaju njihovi neprijatelji (Zaharija 13,8; 14,2). Tada Bog poziva pobunjene narode na sud, a Gospodin ih uništava u posljednjoj eshatološkoj borbi (Zaharija 14.; Ezekiel 38.-39. poglavlje). Bog podiže pravedne umrle, a živima daje besmrtnost (Izaija 25,8; 26,19). Zli također uskrsnu, sudi im se (nakon nekog vremena [tisućljeće?], Izaija 24,22), kažnjeni su, i kraj im je vječno uništenje (Izaija 24,20-23). Bog tada stvara nova nebesa i novu zemlju, i ponovno stvar „od Jeruzalema klicanje, od naroda njegova radost“ (Izaija 65,17-18). Svijet postaje obnovljeni Eden, uspostavljeno je Gospodinovo sveobuhvatno i vječno kraljevstvo (Zaharija 14. poglavlje; Izaija 24.-27. poglavlje; 35. poglavlje; 51,3). „Od mlađaka do mlađaka, od subote do subote, dolaziti

će svi ljudi da se poklone pred licem mojim – govori Jahve“ (Izaija 66,23). Grijeh i grešnici su potpuno pobijeđeni, a zlo se više nikada neće pojaviti (Izaija 66,24; usp. Nahum 1,9).

Eshatološko ispunjenje božanskog obećanja/ Plan za starozavjetni Izrael

Jedno od najvažnijih pitanja ovog proučavanja odnosi se na ispunjenje (ili neispunjenje) brojnih starozavjetnih klasičnih proročanstava koja pretkazuju slavnu eshatološku budućnost Izraela. S naše točke gledišta, više od dva tisućljeća nakon starozavjetnog doba, postaje očito da se mnoga proročanstva o budućnosti Izraela kao nacije nisu ostvarila onako kako je pretkazano u Starom zavjetu. Jesu li ova proročanstva o Izraelu propala? Zar nikada neće biti ispunjena? Ili su još uvijek dio božanskog plana za budućnost? Ako se ipak budu ispunila, kakva je narav tog eshatološkog ispunjenja?

Na ova pitanja dani su vrlo različiti odgovori. Dispenzacionalisti smatraju da su u Bibliji predstavljena dva različita programa za spasenje čovječanstva, jedan za etnički, nacionalni (geo-politički) entitet Izrael, i jedan za pogane (crkva). Božanska predviđanja dana patrijarhima, koja se tiču geopolitičkih aspekata povijesti Izraela, kao i duhovnih blagoslova, smatraju se bezuvjetnima, utemeljenima na neopozivim božanskim obećanjima (Postanak 12,1-7; 17,8; 26,3-5; usp. 2. Samuelova 7,12-17; itd.). Iako je starozavjetni Izrael doživio zavjetna prokletstva uništenja i izgnanstva (kao što je opisano u Levitskom zakoniku 26,14-39 i Ponovljenom zakonu 28,15-68), istovremeno, ispunjavajući ove iste odlomke, Izrael nikada neće biti potpuno odbačen i uništen, već će u posljednjim danima biti okupljen kao geopolitički entitet i ponovno vraćen u svoju zemlju (Levitski zakonik 26,40-45; Ponovljeni zakon 30,1-10).

Prema ovom scenariju, sada živimo u dispencijaciji crkve, što predstavlja kronološku prazninu u sveobuhvatnom Božjem planu za Izrael do kojeg je došlo prvotnim Izraelovim odbacivanjem Krista. Iako neki (progresivni) dispenzacionalisti dopuštaju djelomično, duhovno ispunjenje starozavjetnih obećanja Izraelu kroz crkvu, svi se slažu da će se potpuno i doslovno ispunjenje dogoditi kroz oživljenu nacionalnu državu Izrael. Uspostava države Izrael 1948. smatra se ključnom u dovršenju Božjeg božanskog plana za Izrael kao geopolitički entitet, a završetak tog plana smatra se neminovnim, događajući se doslovno kao što je predviđeno u starozavjetnim proročanstvima o kraljevstvu.

Kršćanski teolozi saveza, s druge strane, tvrde da su obećanja/pretkazanja dana u vezi s Izraelom kao narodom bila uvjetovana njihovom vjernošću savezu. Budući da se prema ovom gledištu židovski narod u svom odbacivanju Mesije pokazao nevjeran savezu, starozavjetni Izrael je umjesto blagoslova primio prokletstva iz Ponovljenog zakona 28. poglavlja, te je trajno zamijenjen Crkvom kojoj pripada ispunjenje starozavjetnih zavjetnih obećanja duhovne naravi. Odlomci koji opisuju slavnu budućnost izraelskog naroda, obećanu pod uvjetom vjernosti savezu, više nisu primjenjivi, već su zamijenjeni duhovnim i univerzalnim ispunjenjem koje se odnosi na duhovni Izrael, na crkvu.

Mnoga proročanstva koja su iznijeli klasični starozavjetni proroci doista su sadržana u okviru zavjetnog odnosa u kojem je Božji narod uvijek slobodan ili ostati vjeran savezu i žeti

blagoslove saveza, ili ustrajati u nevjeri i primiti zavjetna prokletstva. Stoga, kao što smo već primijetili, klasični proroci nude dvije različite opcije: Božji plan za blagoslov Izraela, ako poslušaju proročki poziv da ostanu vjerni Njegovom savezu, ili sigurnu kaznenu presudu i primanje prokletstava ako Izrael ustraje u zavjetnoj nevjernosti. Unutar klasičnog proročanstva se ponavljaju pozivi na pokajanje kako bi Bog mogao izliti svoje blagoslove te upozorenja o sudu ako se Izrael ne pokaje. U tom se pogledu za proročanstva o kraljevstvu klasičnih proroka može reći da imaju uvjetnu narav.

Kada je u pitanju savez, moramo se sjetiti sljedećih točaka: Prvo, na najosnovnijoj razini su svi božanski savezi Svetoga pisma dio jednog bezuvjetnog Božjeg obećanja da će ostvariti spasenje ljudskoga roda, a koje je prvi puta navedeno u Postanku 3,15, i razrađeno u svakom sljedećem razvoju ovog jedinstvenog saveza (vidi, npr. obećanja iz Postanka 12. poglavlja koja su kasnije ugrađena u Abrahamski savez iz Postanka 15. i 17. poglavlja). Stoga, kao što smo primijetili u prvom odjeljku ovog poglavlja, kako bi ispunio Božje otkupiteljsko obećanje saveza dolazak Mesije je bezuvjetan te potpuno neovisan o ljudskom izboru. Međutim, aktualizacija božanskog obećanja u životima ljudi uvjetovana je odgovorom svakog pojedinca u prihvaćanju Mesijinog dara spasenja.

Drugo obilježje starozavjetnih saveza, posebno abrahamskog i davidovskog saveza, podudara se s drevnim bliskoistočnim kraljevskim darovnicama⁵ kojima kralj zauvijek daje zemlju ili položaj jednom od svojih podanika i njegovim potomcima kao priznanje za odano služenje. Tako je Bog Abrahamu i njegovom potomstvu obećao trajno dodjeljivanje zemlje na temelju Abrahamove odanosti savezu (Postanak 17,8; 26,3-5; itd.). Davidu je Bog dao dodatno obećanje o beskrajnom kraljevstvu (2. Samuelova 7,12-16; Psalam 89,34-37).

Treće obilježje biblijskih saveza također je slično drevnim bliskoistočnim darovnicama, u kojima samo oni potomci primatelja koji ostaju odani kruni zapravo imaju udjela u ovoj trajnoj darovnici. Naraštaj za naraštajem potomaka mogao bi izgubiti svoje pravo na kraljevsku darovnicu, ali će na kraju, ono što je dodijeljeno biti vraćeno odanim potomcima. Dakle, prema Svetom pismu Bog zauvijek ostavlja obećanu zemlju Abrahamu i njegovoj liniji potomaka, a kraljevsko prijestolje i Izraelsko kraljevstvo ostavlja Davidu i njegovim sinovima (2. Samuelova 7,12-16). Iako su prošli mnogi naraštaji koji su izgubili božansku darovnicu s njezinim nacionalnim obilježjima, u budućnosti će se ipak sve što je obećano u okviru božanske darovnice vratiti Abrahamovim potomcima koji su odani „vječnom savezu“ kojega su s Njime sklopili (Postanak 17,7.13.19).

Ovo nas dovodi do posljednjeg i, vjerujem, najvažnijeg obilježja saveza Starog zavjeta. Tko je sačinjavao narod saveza koji je trebao primiti obećanja o kraljevstvu koja su bila dana Abrahamu? Je li se Izrael sastojao samo od izravnih, etničkih, Abrahamovih potomaka koji se mogu pratiti preko njegovog sina Izaka te Izakova sina Jakova? Odgovor na ovo pitanje je odlučno „Ne“! Tijekom Starog zavjeta je, kao što smo gore vidjeli, Božji plan bio da Izrael dopre do ljudi i naroda koji su ga okruživali, pozivajući ih da postanu dio Božjeg zavjetnog

5 Vidi Moshe Weinfeld, "The Covenants of Grant in the Old Testament and the Ancient Near East," *JAOS* 90 (1976.): str. 184-203.

naroda. Starozavjetni Izrael se sastojao od izravnih fizičkih Jakovljevihi potomaka, uz mnoštvo drugih ljudi iz raznih naroda koji su prihvatili Izraelovog Boga Jahvu i odlučili postati dio zavjetne zajednice (na primjer, mnoštvo Egipćana u vrijeme Izlaska [Izlazak 12,38], Zipora Miđanka/Kušit [Izlazak 2,16.21], Rahaba Kanaanka i njezina obitelj [Jošua 6,22-25], Ruta Moapka [Ruta 1,16-17], Urija Hetit [2. Samuelova 11. poglavlje] i mnogi Perzijanci koji su se pridružili Izraelu [Estera 9,27]). Svi su se oni nazivali „Izrael“. U izraelskom narodu se nikoga nije smjelo smatrati građaninom drugog reda (Izaija 56,1-8; Ezekiel 47,22-23). U Starom zavjetu nisu postojala dva plana za dvije različite skupine bogobojažnih ljudi: svi su bili pozvani pridružiti se biblijskom Izraelu, jednom Božjem narodu. No, unutar izraelskog naroda je uvijek postojao „duhovni“ ostatak onih koji ne samo što su uzeli ime „Izraelac“, nego su također pokazali istinsku zavjetnu odanost izraelovom Bogu (npr. Izaija 10,22-23; Jeremija 23,3; Mihej 2,12; Sefanija 3,3).⁶

U svjetlu ovih aspekata starozavjetnih saveza, koje ćemo proširiti novozavjetnim podacima, pogledajmo sada kako obećanja o kraljevstvu dana Izraelu nalaze svoje trostruko eshatološko ispunjenje: u vezi s Isusovim prvim dolaskom, u vezi s crkvom tijekom novozavjetnog doba, te na kraju vremena. Primijetili smo kako su se već u starozavjetno doba obećanja o kraljevstvu počela ispunjavati u vrijeme Salomona i, opet, po povratku Izraela iz babilonskog izgnanstva. Ova obećanja su trebala dosegnuti vrhunac u prvom Mesijinom dolasku u „posljednjim danima“ (Hebrejima 1,2). Kada je Mesija, Izraelov konačni Kralj i Predstavnik Izraelaca, došao na zemlju, ostvario je u sebi osnovno ispunjenje svih ovih obećanja o kraljevstvu (Matej 12,28; 2. Korinćanima 1,20). Svojim životom, smrću i uskrsnućem, inaugurirao je „vladavinu“ ili „vlast“ Boga na zemlji („kraljevstvo milosti“ koje je Isus nazvao „kraljevstvom Božjim“).

Pri prvom Kristovom dolasku izraelski narod Ga je, općenito, „rado slušao“ (Marko 12,37). No, iako su mnogi pogrešno razumjeli Njegovo poslanje, smatrajući ga političkim osloboditeljem Izraela od rimske okupacije, ipak su Ga naširoko slavili kao Mesiju (Matej 21,1-11). Na dan njegova uskrsnuća učenici su, putujući za Emaus, izjavili da Isus „bijaše silan prorok riječju i djelom pred Bogom i pred cijelim narodom“ (Luka 24,19). Na dan Pedesetnice, deset dana nakon Njegovog uzašašća, tisuće Židova su se obratile u jednom danu (Djela 2,41), a ova stalno rastuća novozavjetna zajednica, nastavljajući se na onu iz Starog zavjeta, sastojala se prvenstveno od velikog mnoštva Židova kojima se pridružilo još mnoštvo pogana koji su prihvatili propovijedanje sljedbenika Puta (Djela 2,47; 4,4; 5,14; 6,1.7 itd.).

Dakle, Novi zavjet ne predstavlja sliku dva odvojena programa spasenja za dva odvojena Božja naroda. Umjesto toga, postoji samo jedno drvo masline koje predstavlja pravi Božji narod, a koje se sastoji od Židova, prirodnih grana (vjerni Židovi, duhovni „ostatak izabran po milosti“, Rimljanima 11,5) i pricijepljenih pogana (Rimljanima 9-11. poglavlje; osobito

6 Vidi Gerhard F. Hasel, *The Remnant: The History and Theology of the Remnant Idea From Genesis to Isaiah* (Berrien Springs, MI: Andrews University Press, 1972.); i Kenneth Mulzac, „The Remnant Motif in the Context of Judgment and Salvation in the Book of Jeremiah“ (Doktorska disertacija, Andrews University, 1995.).

11,17.24), kao u starozavjetna vremena. Iako su u vrijeme Isusova prvog dolaska mnoge maslinove grančice bile odlomljene, Pavao je očekivao eshatološko pricijepljenje Židova prije Isusova drugog dolaska, jer će na taj način „cijeli” pravi Izrael (Židovi i pogani) biti spašen (Rimljanima 11,26).

S razvodom izraelskog naroda od teokracije, uzrokovanim time što su židovski vođe odbacili Krista, židovski narod doslovno više nije mogao ispuniti nacionalna (geopolitička) obilježja zavjetnih obećanja onako kako je to Bog prvobitno namjeravao. Tijekom cijelog trajanja kršćanskog doba, Božji zavjetni narod, koji se sastojao od Židova i pogana, uživao je duhovne blagoslove Saveza i naviještao ih je svijetu. Duhovni Izrael, crkva, kao tijelo Kristovo, prima ispunjenje svih obećanja o kraljevstvu (Galaćanima 3,29), ali to je samo duhovno ispunjenje. Nacionalni jezik poprima duhovno, univerzalno i/ili nebesko značenje. Tako se, na primjer, u univerzalnoj crkvi (Rimljanima 9,33; 1. Petrova 2,6), koja je sada „kraljevsko svećenstvo i sveti narod” (1. Petrova 2,9; usp. Izlazak 19,6) gora Sion koristi u duhovnom smislu ili se odnosi na nebeski grad Jeruzalem u kojemu su duhovno okupljeni svi zemaljski vjernici (Galaćanima 4,26; Hebrejima 12,22-24).

Međutim, doslovne značajke zavjetnih obećanja nisu trajno poništene. Na kraju vremena, „eshatološki Izrael”, koji se sastoji od svih vjernih Božjih ljudi iz svih vremenskih razdoblja, te uključuje Židove i pogane, bit će uskrsnut ili preobražen kako bi mogao doživjeti konačno, univerzalno, slavno, doslovno ispunjenje obećanja starozavjetnog saveza! Oni će na nebu tijekom tisućljeća vladati s Kristom u Novom Jeruzalemu, a nakon tisućljeća će konačno primiti svoju vječnu baštinu na novoj zemlji (Otkrivenje 20.-22. poglavlje). Dok će kulturno-specifični aspekti novozavjetnih geopolitičkih obećanja biti univerzalizirani, konačno doslovno ispunjenje je ipak sigurno.

Knjiga Otkrivenja potvrđuje ovo konačno, univerzalno-doslovno ispunjenje starozavjetnih proročanstava o posljednjem vremenu jer prikazuje posljednje-tisućljetnu bitku protiv sila zla riječima iz Ezekijela 38.-39. poglavlja. „Gog i Magog” — koji se sada odnose na sve Božje neprijatelje kroz sve vjekove — suzbijeni su u svom napadu na Božji sveti grad i Njegov narod te su uništeni u ognjenom jezeru (Otkrivenje 20,8-9). Isto tako, Novi Jeruzalem, vječni dom svetaca na novoj zemlji, opsežno je prikazan riječima iz Ezekijela 40.-48. poglavlja, a riječi iz Izaije 25. poglavlja su ispunjene tako što će Bog „otrti svaku suzu s njihovih očiju” (Otkrivenje 21,4). Abrahamovo sjeme će naslijediti Obećanu zemlju koja je već u Starom zavjetu proširena na cijelu zemlju. Krotki će konačno „baštiniti zemlju” (Psalam 37,11; usp. Matej 5,5)!

Ukratko, starozavjetna proročanstva o kraljevstvu kao klasična proročanstva imaju jedno eshatološko (posljednje) ispunjenje u tri stupnja: (1) inaugurirana eshatologija: osnovno ispunjenje starozavjetnih eshatoloških nada koje svoj vrhunac nalaze u Predstavniku Izraela, u Isusovom zemaljskom životu i radu prilikom Njegovog prvog dolaska; (2) aproprijacijska eshatologija: preneseni duhovni aspekti ispunjenja koje ostvaruje crkva (koju čine i Židovi i pogani), Kristovog tijelo, u vremenu između Kristova prvog i drugog dolaska, ali bez nacionalnih aspekata ispunjenja, te (3) realizirana eshatologija: aspekt konačnog sveopćeg ispunjenja koje ostvaruje eshatološki Izrael (svi otkupljenici, uključujući Židove i pogane) u vezi

s uvođenjem u doba koje će doći pri drugom Kristovom dolasku, i nakon njega, što uključuje ne samo duhovne, nego i doslovne dimenzije ispunjenja.⁷

Način ispunjenja u svakom od ovih aspekata ispunjenja proročanstava razlikuje se prema fizičkoj i/ili duhovnoj prisutnosti Krista Kralja s obzirom na Njegovo kraljevstvo. Prvo, u Kristovoj zemaljskoj službi kada je bio tjelesno prisutan kao Predstavnik Izraelaca, ispunjenje je bilo doslovno i lokalno, usredotočeno u Njemu. Tako su, na primjer, proročanstva o „sabiranju“ (Ponovljeni zakon 30. poglavlje; Ezekiel 36.-37. poglavlje itd.) dobila svoje početno ispunjenje, jer je On oko sebe doslovno sabrao dvanaestoricu učenika (Matej 5,1; Ivan 10,14-16; 11,52).

Drugo, u doba Crkve u kojoj je Krist univerzalno, ali samo duhovno prisutan (tj. kroz Svog Duha), ispunjenje je duhovno i univerzalno. Tijekom tog razdoblja se, na primjer, starozavjetna „proročanstva o sabiranju“ ispunjavaju, jer se Božji narod duhovno (ne fizički) i univerzalno okuplja vjerom u Krista (Matej 18,20; Hebrejima 12,22).

Konačno, za vrijeme drugog Kristovog dolaska u kojem se On fizički vraća te doslovno sa Sobom ponovno sjedinjuje Božji narod, ponovno ujedinjuje Kralja s Njegovim kraljevstvom, ispunjenje je doslovno i univerzalno. Dakle, kada su u pitanju starozavjetna „proročanstva o sabiranju“ pri Drugom dolasku i opet nakon tisućljeća i za vječnost, Krist doslovno i slavno okuplja sav narod k sebi (Matej 24,31; 2. Solunjanima 2,1; Otkrivenje 21.-22. poglavlje). U knjizi Otkrivenja se susreću različiti starozavjetni prikazi scenarija posljednjeg vremena i nalaze veličanstveno doslovno, univerzalno ispunjenje, usredotočeno na Krista Kralja Pobjednika i Njegov narod, eshatološki Izrael.

5. Praktični koraci za tumačenje

Sljedeći predloženi koraci vam mogu pomoći kao praktičan vodič za tumačenje pretkazujućeg proročanstva u Starom zavjetu:

1. Odredite povijesno okruženje u kojem je nastalo proročanstvo: tko je napisao proročanstvo, kada i pod kojim okolnostima. Prepoznajte slučajeve u kojima knjiga skače s neposredne lokalne krize, kako je opisana u knjizi ili određenom odlomku, na eshatološki „Dan Gospodnji“ na kraju vremena (na primjer, Joelov opis lokalne pošasti skakavaca nakon čega slijedi skok na eshatološki „Dan Gospodnji“).
2. Analizirajte književnu strukturu knjige i neposredni odlomak koji se razmatra određujući odakle ovaj odlomak dolazi i koju ulogu igra u cjelokupnoj strukturi poglavlja ili knjige (na primjer, Postanak 3,15 koji se nalazi u hijastičkom središtu Postanka 3. poglavlja)
3. Pažljivo promotrite prirodni gramatički tok odlomka – riječi, izraze, paragrafe, rečenice – kako biste razumjeli što se konkretno pretkazuje (na primjer, promjena u Postanku 3,15 sa zajedničkog „sjemena“ [Evinih duhovnih potomaka] na pojedinač-

⁷ Za daljnju razradu ovih načela vidi Davidson, „Sanctuary Typology,” u *Symposium on Revelation—Book I, Daniel and Revelation Committee Series*, sv. 6, ur. Frank B. Holbrook (Silver Spring, MD: Biblical Research Institute, 1992.), str. 99-111; I Hans K. LaRondelle, *The Israel of God in Prophecy: Principles of Prophetic Interpretation* (Berrien Springs, MI: Andrews University Press, 1983.).

no „Sjeme“ [Mesija]; ovaj pomak se također javlja u Postanku 22,17-18, kao što je to prepoznao Pavao u Galaćanima 3,6.16).

4. Zabilježite sve očite simbole ili bilo koji figurativni jezik koji se koristi i odredite značenje svakog simbola ili figure u svjetlu neposrednog konteksta i upotrebe istog jezika drugdje u Svetom pismu (na primjer, mnoge znakovne radnje u Ezekielu).
5. Odredite o kojoj vrsti proročkog pretkazanja je riječ: o Mesijanskom proročanstvu, proročanstvu protiv stranog naroda ili obećanju kraljevstva teokratskom Izraelu. Ako se radi o Mesijanskom proročanstvu imajte na umu koji aspekti ovih proročanstava *ne ovisе* o ljudskom izboru te su stoga bezuvjetni, a koji opisuju učinke Mesijinog dolaska koji su uvjetovani odgovorom Izraela. Također imajte na umu je li predviđanje izravno Mesijansko (kao u 110. Psalmu) ili neizravno (tipološki) Mesijansko (kao u Psalmu 2). Ako se radi o tipološki Mesijanskom proročanstvu, tada unutar odlomka potražite pokazatelje da jezik nadilazi ono što je primjenjivo na starozavjetnu osobu, događaj ili instituciju i upućuje izravno na Mesiju. Upotrijebite konkordanciju ili rubne bilješke kako biste ušli u trag vezama između starozavjetnog proročanstva i Kristova života zabilježenog u izvještajima iz evanđelja.
6. Ako se radi o proročanstvu o kraljevstvu, o budućnosti Izraela, analizirajte specifična obećanja ili proročanstva koja su vam dana i provjerite rubne bilješke kako biste otkrili gdje su slična ili srodna proročanstva koja se nalaze drugdje u Starom zavjetu. Vizualizirajte izvorni božanski plan za izraelski narod koji je ostao vjeran Bogu, kao i zavjetna prokletstva koja prijete u slučaju trajne nevjernosti savezu, a koja bi poremetila božanski plan.
7. U razumijevanju novozavjetnog ispunjenja ovih obećanja o kraljevstvu, sjetite se da je Isus kao Predstavnik Izraelaca u sebi ostvario osnovno, početno (inaugurirajuće), doslovno ispunjenje proročanstava o kraljevstvu. (Na primjer, proročanstva o „sabiranju“ su se u načelu počela ispunjavati jer je On oko sebe okupio dvanaest učenika.)
8. Prepoznajte da ta ista obećanja/proročanstva o savezu nalaze duhovno ispunjenje u crkvi, tijelu Kristovu. (Na primjer, crkva je duhovno sabrana vjerom u Krista.)
9. Imajte na umu da ova proročanstva o kraljevstvu svoje konačno, univerzalno i doslovno ispunjenje nalaze u Drugom Kristovom dolasku i nakon njega. (Na primjer, Krist univerzalno i doslovno okuplja sav svoj narod k sebi za vrijeme svog Drugog dolaska i ponovno nakon tisuću godina.)
10. S obzirom na nacionalnu/geopolitičku terminologiju ili slike koje se upotrebljavaju za Izrael, a koje se nalaze u proročanstvima o kraljevstvu, prepoznajte da je ovaj jezik (Jeruzalem, gora Sion, Izrael, itd.) često univerzaliziran u Novom zavjetu, jer se odnosi na kršćanski Izrael, na nebeske stvarnosti ili Novi Jeruzalem nakon tisućljeća.
11. Proročanstva o kraljevstvu koja opisuju Izraelove neprijatelje treba u Novom zavjetu također tumačiti s obzirom na Krista (kao u gore navedenom 7.-9. koraku): doslovni, lokalni Kristovi neprijatelji pri Njegovom Prvom dolasku (npr. Ivan 13,18), duhovni, univerzalni neprijatelji crkve tijekom kršćanskog doba (Otkrivenje 12,13-

- 16), i doslovni, univerzalni neprijatelji za vrijeme Drugog dolaska i kasnije (Otkrivenje 20,8-9).
12. Proročanstva o starozavjetnom kraljevstvu koja sličje apokaliptikama, a koja se posebno odnose na konačnu eshatološku bitku između Izraela i njegovih neprijatelja (Ezekiel 38. i 39. poglavlje, Zaharija 12.-14. poglavlje, Joel 3. poglavlje, Izaija 24.-27. poglavlje), također se moraju tumačiti u skladu s gore istaknutim kristocentričnim načelima. Ovo ispunjenje je *doslovno* (npr. Božji neprijatelji doslovno marširaju protiv Jeruzalema, a Maslinska se gora dijeli na dva dijela [Zaharija 12,1-9; 14,4; usp. Otkrivenje 20,9]), ali je ono što se odnosi na Izrael i njegove neprijatelje univerzalno: Izrael se odnosi na pravi Božji narod u svim vremenima. Gog i Magog se odnose na sve njihove neprijatelje (Ezekiel 38.-39. poglavlje; usp. Otkrivenje 20,8).

Odabrana bibliografija

- Davidson, Richard M. "The Eschatological Literary Structure of the Old Testament," u *Creation, Life, and Hope: Essays in Honor of Jacques B. Doukhan*. Uredio Jiri Moskala. Berrien Springs, MI: Old Testament Department, Seventh-day Adventist Theological Seminary, Andrews University, 2000.
- Doukhan, Jacques B. *The Mystery of Israel*. Hagerstown, MD: Review and Herald, 2004.
- Hasel, Gerhard F. *The Remnant: The History and Theology of the Remnant Idea From Genesis to Isaiah*. Berrien Springs, MI: Andrews University Press, 1972.
- Kaiser, Walter C, Jr. *The Messiah in the Old Testament*. Grand Rapids, MI: Zondervan, 1995.
- LaRondelle, Hans K. *The Israel of God in Prophecy: Principles of Prophetic Interpretation*. Berrien Springs, MI: Andrews University Press, 1983.
- Sailhamer, John H. *The Pentateuch as Narrative: A Biblical-Theological Commentary*. Grand Rapids, MI: Zondervan, 1992.
- Strand, Kenneth. "Foundational Principles of Interpretation." u *Symposium On Revelation: Introductory and Exegetical Studies—Book I*. Daniel and Revelation Committee Series, sv. 6, ur. Frank B. Holbrook. Silver Spring, MD: Biblical Research Institute, 1992.
- White, Ellen G. "The Lord's Vineyard". *Christ's Object Lessons*. Washington D.C: Review and Herald, 1941.
- _____. "The House of Israel." *The Story of Prophets and Kings*. Mountain View, CA: Pacific Press, 1943.

SUMMARY

Interpreting Old Testament prophecy

This article focuses upon the interpretation of prophecy in the Old Testament, except for the apocalyptic prophecies of Daniel, which are discussed in one of the following articles. The messages of the Old Testament prophets included both “forth-telling,” (non-predictive messages) as well as “fore-telling” (divine predictions). Here attention is directed toward the “foretelling,” the numerous predictive prophecies estimated to comprise nearly thirty percent of the Old Testament. These are found not only in the books of the major and minor prophets but also in the Pentateuch, the historical books, and the hymnic/wisdom literature.

Key words: messianic prophecy; apocalyptic prophecy; classical prophecy; Old Testament; eschatology

Izvornik: Richard M. Davidson. „Interpreting Old Testament Prophecy“. U *Understanding Scripture An Adventist Approach*, ur. George W. Reid. 2005. Biblical Research Institute, General Conference of Seventh-day Adventists. Silver Spring, MD 20904, 2005. Str. 183-204.

Prijevod: Kristina Sabo